

Szentgyörgyi István nagyszerű szobrászati érzékkel, nagy művészeti hivatottsággal és teljes mesterségbeli felkészültséggel megmintázott „Fürdő után” című bronz aktját.

Székelly Miklós.

Kelet és Nyugat. A mi Nyugat néven összefoglalt európai művelődési egységünk sokszor fordult már a Kelet felé. A régi Görögország, a világbíró Róma, a keresztény középkor lovagállamai a kereszties-hadjáratok idején, az újkor kezdetén a gyarmatosító államok: mind döntő befolyása alá jutottak sok esetben a keleti szellemnek. A XVIII. századtól kezdve mind erőteljesebben mutatkozott az az öntudatos törekvés, hogy a Kelet művészetét, költészetét, vallásait, világnézetét belevonják a nyugati népek a maguk szellemi életébe s ezt csinosítsák, gazdagítsák az exotikus szépségekkel. A koránt lefordítják, a perzsa, a hindu lírát, epikát, drámát megismertetik a nemzeti nyelveken, sőt ezeknek a szelleme beszívárog a legnagyobb nyugati alkotók műveibe. A németek a XVIII. századtól kezdve vezették a keleti szellemnek tendenciamentes, hű visszafükrözésében. Ők fordultak mind többször igazi filozófiai érdeklődéssel e távoli népekhez s a német romantika egyik örököse. Schopenhauer már magába szívta és rendszerben örökké hatóvá tette azt az édes mérget, amely a nap sugaraiiban izzó India buja tájain termett.

A Kelet felé fordulás különösen napjainkban vált ismét elterjedt szokássá Németországban. Már a háború előtt követték egymást az utleírások, a művészi színvonalon álló Indienfahrt-ok. Hogy mennyire hálás témát nyújtottak ezek, azt legjobban a jó üzletember Hanns H. Ewers bizonyította be, aki idevágó könyvének bevezetésében cinikusan bevallotta, hogy anyagi tekintet vezette megírásuknál; tehát a tőle favorizált legmerészebb, idegizgató, csiklandós, két-, azaz nagyon is egyértelmű, fantasztikus, patológikus, sikert hajhászó, modernebbnél modernebb művészi szörnyűségekkel is fölvehették a versenyt. Az összeomlás óta is folytatódott ez az idegen világok felé fordulás. G. Hauptmann Weisser Heiland-ja és Indipohdi-ja éppúgy tanuskodik erről,

mint Stucken hatalmas regénye, *Die weissen Götter*, melynek utolsó kötete kevéssel ezelőtt jelent meg. A kisebb terjedelmű alkotások egész sora csatlakozik ezekhez s alig telik el hónap, amely ne gazdagítaná a német szépirodalmat keleti avagy exotikus tárgyú művekkel. Emellett pedig gyors egymásutánban jelenmeg a népszerű hindu író, Rabindranath Tagore szerzeményei német fordításban, sőt a színpadot is meghódítják, mint pl. a „Postamt” lehelletfnomságú képeinek nagy sikere igazolja. A költő németországi látogatása pedig valóságos diadalútjelleget öltött.

A nagy érdeklődés azonban korántsem szorítkozik kizárólag a szépirodalmi alkotásokra, hanem még sokkal fokozottabban a nagy keleti népek szokása, erkölce, vallása, etikája, filozófiája felé fordul. Buddháról ismét nagyobb számban jelennek meg művészi meg tudományos szempontból érdekes munkák, Keyserling gróf könyve, a *Reisetagebuch eines Philosophen* pedig. Spengler híres könyve, az *Untergang des Abendlandes* mellett az utóbbi éveknek legolvasottabb műve volt. Kiemelkedően fényes fejezetei ennek a kétkötetes, nagy Reisetagebuch-nak éppen a távoli Keletre vonatkozó részei, mint pl. Kína különös, a nyugati ember számára első pillanatra olyan rejtélyes, valószínűtlen világának kiválóan egyéni bemutatása. Most pedig legújabbán az ősz Eucken gazdagította a német tudományos irodalmat egy csinos kis kötettel, amely a legnyitabban mutatja, hogy a mai világfölfordulások iránytalan napjaiban milyen érdeklődéssel fordulnak a legtávolabbi népek egymás felé, hogy segítséget, tanácsot, irányítást kapjanak megpróbáltatásaik éveiben. Mindegyik a másik szellemi világában, nézeteiben, etikájában, filozófiájában keresi azt, ami neki hiányzik, ami szemeit megnyithatná saját, még tisztán nem látott problémáira vonatkozólag, ami utat mutathatna neki ebben a mai káoszban, az erkölcsi, szellemi erők ziláltságának közepette. Eucken határozottan fölérték a versaillesi tanácskozásokról visszatért kínai államférfiak, hogy szellemi erejével segítségére siessen népüknek. (A közelmúltban kiadott, keresetlen egyszerűséggel, vonzó közvetlenséggel megírt önélet-

rajza árulja el ezt.) Ennek a föl-
szólításnak az eredményeként írta
meg egy kínai kollégájával együtt
*Das Lebensproblem in China und in
Europa* (R. Eucken und Carsun
Chang) c. könyvet, amely azonban
éppenannyira a német, sőt minden
nyugati néphez fordul, mint amennyi-
nyire a nagy keleti birodalom sok
millió polgárának akarja a nyugati
testvér szeretetteljes szellemi segít-
ségét megvinni.

Különösen bennünket magyarokat
érdekelhet ez a kis munka, mert ná-
lunk az utóbbi éveknek a turániz-
musával kapcsolatban különben is
fokozott kelet felé fordulás volna
várható (v. ö. A sinológia kérdése
nálunk c. cikkkel Felvinczi Takács
Zoltán tollából az Új Élet III. évf.
5. számában), sőt ebből csak haszon
háramolhatnék szellemi életünk egé-
szére. Ebből az Eucken-Charsun
Chang-féle munkából megérthetjük
mindannyian, hogy minden fennen
hirdetett modernségünk, széles látó-
körű műveltségünk mellett is meny-
nyire csak a régi, európai gondolko-
dásra vagyunk beállítva, milyen gő-
gös felületességgel haladunk el min-
den más régi kultúra és nép mellett,
technikai haladásunk fölényében
mennyire lenézünk mindent, ami köz-
vetlen szomszédságunkon túl esik.
Legjobb esetben úgy szokta a modern
európai a keleti nagy nemzetek fiát,
ennek világát, életét, hitét, költészet-
tét tekinteni, mint valami az ő szó-
rakoztatására teremtettt múzeális rit-
kaságot. Hiába, minden látszólagos
nagy haladásunk ellenére mégis bü-
nösen el vagyunk maradva a szellemi
tudás terén s ebből az elmaradottság-
ból származik érzékünk hiánya
ahhoz, hogy lássunk, tanuljunk, okul-
junk mindenütt e földön, minden nép
között, főleg ott, ahol érdemes ezt
tenni. Az elmúlt évtizedek szocioló-
giája többet foglalkozott a primitív
népekre vonatkozó megfigyelésekkel
és az ezekből levonható merész kö-
vetkeztetésekkel, mint a régi kultúr-
népeknek a miénkhez méltó lelkivilá-
gával. Ha akadtak is kiváló tudósok,
akik óriási összefoglalóképeséggel
megírt fényes művekben fordultak
ilyen problémák felé (pl. Max Weber
vallásszociológiai iratai), ezek mégis
csak kis körben hatottak. Eucken
jelen kis könyve hivatott arra, hogy
könnyen olvashatóságánál fogva szé-
lesebb rétegekre hasson és a tudo-

mánnyal foglalkozóknak a szemét is
megnyissa, hogy milyen kiaknázat-
lan szellemi kincsek várnak még rá-
juk Keleten.

Az az erős erkölcsi érzés, amely
Kungtse és tanítványainak a mű-
veiből árad, éppen a mai válságos
időkben nyujthat támaszt a Nyugat-
nak. A németek sok tekintetben
königsbergi bölcseik, Kant igazi po-
rosz kötelességfanatizmusában lát-
hatják az ezzel rokon tant és így
közelebbi vonatkozásokat olvashat-
nak ki e munkából. Nekünk magya-
roknak egy más kapcsolatunk lehetne
hozzá: a kínai embernek, a föld-
művelő mennyei birodalom fiának
ehhez az arca verejtékével öntözött
röghöz és a fölötte domborodó ég-
bolthoz való lelki viszonya olyan kü-
lönlegesen, örök emberien paraszti,
ezt a szót a legnemesebb értelemben
véve, hogy mi, a termékeny, nagy
róna lakói is a magunkéra ismerhe-
tünk benne. Mi is annyira a föld és
a szabad ég fia vagyunk, annyira
visszavágyódnak ezekhez, bárhol va-
gyunk is, bármennyire eltérített tö-
lük életpályánk, hogy még hatványo-
zottabban itt kell keresnünk nagy
problémáink megfejtését. Talán ép-
pen itt és ezzel adódnék a mind ve-
szedelmesebben két különálló részre
széthulló nagyvárosi és vidéki em-
bertömegünk új egységbe foglalásá-
nak a lehetősége.

Minden magyar ember — a föld-
höz hű maradt s az attól elszakadt
egyaránt — megértéssel fordulhat a
keleti testvérek nagy föld- és ég-
termő-rög- és termékenyítő, esőt, nap-
ot, szelet küldő menny-szeretete felé.
A kínai földműves, éppúgy mint a
műveltebb ember ennek a földből
és mennyből álló mindenségnek,
Univerzumnak részeként érzi ma-
gát, ettől, az ő megnevezése szerint
a Tao-tól, függőségben levőnek
tudja magát. Az univerzális Tao-
nak az emberi Tao felel meg. Az
alapvető erkölcsi törvény innen
közvetlenül folyik: az embernek a
mindenség Tao-jával, a föld és ég
szellemével, lényegével, értelmével,
útjával, céljával kell hogy egyez-
zést keresen. Az embernek eszerint
kell élnie, ezt kell utánoznia. Eb-
ből, az ehhez való alkalmazkodás-
ból, az ehhez való hasonulásból ke-
letkezik a nagy összhang, harmónia,
amely boldogságot, erkölcsöt, elő-
haladást és békességet ad és biztosít

mind az egyesnek, mind a nép összeségének.

A magyar parasztnak közismert józan természetességében talán egy megmaradt emléke rejlik a valamikor, nagyon régen, nagy keleti kultúrák által rá gyakorolt tartós s erős hatásnak. Igen üdvös lenne, ha népünk ezen józan természetesség- és egyáltalán a Nyugat fiaitól sokban elütő egész lényé értékére újra ráésmélve, azt öntudatosan kifejlesztené. Ebben támogathatná mindazon keleti eszmeköröknek a kellő formában való közelebb hozása, amelyek az ővével rokon szellemet mutatnak s melyek egyúttal a magasabb cél szolgálatában álló örök rendet, isteni és emberi, erkölesi és állami törvényt hirdetik. Főként a földtől elszakadt s a Nyugat idegen lehetetlenség fokozottabban kitett s ennek hatása alatt örök nyugtalansággal ide-oda hajló, az utóbbi években egyensúlyukat visszanyerni sehogy sem tudó közbenső néprétegeink igen sokat nyerhetnének vele.

A németek érzik ennek a célszerűségét s meglepő erőfeszítéseket tesznek, hogy az ős, nagy, erős keleti szellemet maguk közt új életre támasszák. Szinte művészi magaslatig emelkedő tudományos analíziseket lelhetünk náluk ebben az irányban. Annyira beleássák magukat, olyan tökéletességgel rekonstruálják, öntik egy, bizonyára a keleti ember

előtt is ismeretlen, egységes formába, hogy már maga ez a teljesítmény is csodálatraméltó. E szempontból érdemel különös figyelmet pl. az 1923-as *Dioskuren* vezető értékezése K. With-tól: *Der ostasiatische Mensch, seine Kunst und Weltanschauung*. Ráésmélnek arra is, hogy a XVIII. századi hatalmas kulturális fejlődésüknek, művészetbeli, költészetbeli klasszikus-koruknak gyökerei ide nyúlnak. Lessingtől kezdve Goethe-ig minden igazán nagy szellemük a Kelethez járt iskolába s innen tanulta mindenekelőtt a legszebb, legnemesebb értelemben vett emberiséget. A Lessing-, Herder-, Goethe-féle, a német XVIII. századot olyan örök időkre szólón fényel elárasztó humanitásezsze innen származik. Erre mutat rá az említett folyóiratban Fritz Strich, egy *Goethe és a Kelet c.* tanulmányában.

Legméltóbban az innen vett szavakkal zárhatjuk e sorokat: „Keletről jött a megváltó Isten, nyugatról a hódító... Keletről Nyugatra hatott a kinyilatkoztatás igéje. Nyugatról Keletre a heroikus, alakító tett; Keletről jött a szeretet, Nyugatról a hatalom akarása.“ A kettő gyakran különvállik, mint ma is, pedig csak egyesítve, egy magasabb egységbe foglalva hozhat áldást: hit és szeretet nélkül a tett erőszak, a Mindenség és az Úr ellen való legfőbb bűn.

Koszó János.